

**«Створення стійкої інфраструктури в умовах
вразливого
середовища в Україні» (DRIVE)**

Міністерство розвитку громад та територій України

Державне агентство відновлення та розвитку інфраструктури України

Рамковий документ про політику переселення

Цей документ може потребувати періодичного оновлення залежно від змін у правовій базі, масштабі проєкту та інших змін, які призводять до зміни вимог Плану дій з переселення

Лютий 2025

РДПП	-	Рамковий документ про політику переселення
МРГТ		Міністерство розвитку громад та територій України
АВ	-	Державне агентство з відновлення та розвитку інфраструктури України
МБРР	-	Міжнародний банк реконструкції та розвитку
ЕСС	-	Еколого-соціальний стандарт
ОНВП	-	Особа, на яку впливає проєкт
ПДП	-	План дій з переселення
GRM	-	Механізм розгляду скарг
ГРП	-	Група реалізації проєкту
АР	-	Агентство з реалізації
УЗР	-	Умови, засновані на досягненні результатів
МАР	-	Міжнародна асоціація розвитку
МДТФ ВРРР	-	Мультидонорський трастовий фонд допомоги Україні, відновлення, реконструкції та реформ
СПВУМ	-	Спеціальна програма відновлення України та Молдови
ЄС	-	Європейський Союз
МФК	-	Міжнародна фінансова корпорація

Скорочення

Зміст.

1. Вступ	4
1.1 Контекст	4
1.2 Опис компонентів	4
2. Мета та основні принципи розроблення РДПП	8
3. Підготовка та затвердження ПДП	10
4. Потенційні впливи	11
5. Категорії ОНВП та матриця прав, що дають право на компенсацію	11
6. Правова база, застосовна до відчуження активів і переселення	17
7. Методика оцінки втрачених активів	21
8. Організаційні заходи щодо процедури компенсації та відповідальності кожної сторони	22
9. Оприлюднення Рамкового документа політики переселення та ПДП	23
10. Структура відновлення засобів до існування	25
11. Механізм розгляду скарг	25
12. Заходи з моніторингу процесу відчуження земельних ділянок та дотримання вимог Донорів	27
13. Бюджет	28
Додаток А Шаблон журналу скарг	29

1. Вступ

1.1 Контекст

Уряд України через Міністерство розвитку громад та територій України (МРГТ) та Державне агентство з питань відновлення та розвитку інфраструктури України (АР) реалізовуватиме проєкт «Створення стійкої інфраструктури в уразливих середовищах в Україні» («DRIVE») (Проєкт), що фінансується Міжнародним банком реконструкції та розвитку (МБРР) та Спеціальною програмою відновлення України та Молдови (СПВУМ) кризового механізму Міжнародної Асоціації розвитку (МАР) та Мультидонорським трастовим фондом допомоги, відновлення, реконструкції та реформ в Україні (МДТФ ВРРР). Проєкт реалізовуватиме МРГТ і АВ. Концепція Рамкового документу про політику переселення (РДПП) буде впроваджуватися МРГТ та АВ у випадку, якщо знадобиться додаткове придбання землі або якщо діяльність за проєктом призведе до фізичного та економічного переміщення.

1.2 Опис компонентів

Компонент 1: Повсякденне збереження національної мережі доріг (360 мільйонів доларів США МБРР/МАР)

Підкомпонент 1.1 «Інвестиції в національні дороги» (270 мільйонів доларів США, МБРР/МАР) фінансує роботи з проєктування, виконання та нагляду за збереженням доріг національної мережі України. Обсяг фінансування охоплює близько 50 контрактів на дорожні роботи протяжністю від 130 до 1700 км кожен, спрямованих на збереження, технічне обслуговування та ремонт автошляхів. Ці контракти вже були укладені АВ і знаходяться на стадії виконання або вже виконані. Вартість цих контрактів буде компенсована Проєктом до державного бюджету як ретроактивне фінансування. Дорожні роботи за вибраними контрактами виконуються на підконтрольній Уряду території України – близько 18 регіонів (областей). У Київській, Чернігівській, Харківській та Одеській областях, які сильно постраждали від руйнувань, зосереджено близько половини заходів Проєкту. Потреби у відчуженні земельних ділянок будуть визначені під час екологічного та соціального аудиту на етапі підготовки, і ті контракти, які вимагатимуть відчуження земельних ділянок, будуть виключені з Проєкту як такі, що не підлягають компенсації.

Ці контракти спрямовані на підтримку доріг і мостів у належному робочому стані, забезпечення безпеки на дорозі та підвищення стійкості доріг до екстремальних кліматичних явищ, таких як повені та погодні умови. Особливості адаптації до клімату включають вдосконалені дренажні системи, стабілізацію схилів і використання матеріалів, стійких до атмосферних впливів, щоб подовжити термін служби дороги. Загалом дорожні роботи за обраними контрактами охоплюють близько 14 800 км і включають наступні види діяльності:

(а) **Експлуатаційне технічне обслуговування:** Експлуатаційне технічне обслуговування доріг включає діяльність, спрямовану на забезпечення безпеки, функціональності, довговічності та стійкості дорожньої інфраструктури до зміни клімату відповідно до принципів «побудувати краще». Виходячи з національних стандартів, основними видами робіт, пов'язаних із поточним утриманням доріг в Україні, є такі: (i) утримання та захист насипів, запобігання зсувам та ерозії внаслідок сильних дощів; (ii) технічне обслуговування та, за потреби збільшення водних потоків, розширення поздовжніх

дренажних систем, (iii) технічне обслуговування тротуарів і дорожніх покриттів, включаючи закладення тріщин і латання вибоїв, що є результатом транспортних навантажень і спеки; (iv) планове технічне обслуговування мостів і водопропускних труб; (v) заміна/ремонт придорожного обладнання безпеки; (vi) зимове обслуговування, (vii) підготовка до сезонних повеней і льодоходів, і (viii) реагування на надзвичайні ситуації у разі дорожньо-транспортної пригоди, зсувів або інших природних або кліматичних лих.

(b) Капітальний ремонт мостів: капітальний ремонт мостів включає в себе комплекс робіт, спрямованих на відновлення та покращення структурної цілісності та функціональності елементів мосту та підвищення їх стійкості до кліматичних явищ. Цей ремонт забезпечує безпеку, надійність і довговічність мостів, особливо у відповідь на збільшення транспортного навантаження, зносу, пошкоджень і нетрадиційних повеней. Обсяг робіт включає: (i) зміцнення та розширення мостів, (ii) заміну критичних структурних елементів, (iii) будівництво захисних споруд для опор та опор, (iv) захист берегів річок природними рішеннями; (v) встановлення інфраструктури доступності та (vi) заміна, встановлення та розширення дренажних систем для вирішення випадків сильніших дощів.

(c) Капітальний ремонт доріг: Подібно до ремонту мостів, роботи з капітального ремонту доріг також здійснюються або з використанням попередньо розробленої проєктної документації, або за контрактами «проєктування та будівництва». В обох підходах обсяги робіт, розрахунки та вартість визначаються проєктною документацією та підлягають розгляду відповідними експертними органами. Обсяг робіт включає: (i) зміцнення, відновлення та реконструкцію дорожніх покриттів із застосуванням бітуму вищої щільності для підвищення стійкості до високих температур у періоди спеки; (ii) модернізація дренажних систем, враховуючи збільшення кількості та частоти сильних дощів; (iv) будівництво додаткових смуг руху та дорожніх об'єктів, (v) модернізація обладнання та елементів безпеки дорожнього руху та (vi) відновлення та захист земляних робіт і дорожніх насипів від ерозії та зсувів.

Підкомпонент 1.2 «Реформи національних доріг і автомобільного транспорту» (90 мільйонів доларів США МБРР/МАР) забезпечує ефективність роботи транспортного сектору за допомогою підходу, орієнтованого на результат. Виплата коштів Субкомпоненту 1.2 залежить від виконання визначених УЗР. Вибрані УЗР підтримують ключові напрямки реформування та інституційного зміцнення дорожнього сектору, спрямовані не лише на подальшу сталість інвестицій у Підкомпонент 1.1, але й на підтримку життєво важливих дорожніх транспортних послуг. Операційна ефективність охоплюється трьома взаємодоповнюючими складовими, описаними нижче ¹.

Складова 1: Покращення управління дорожньою інфраструктурою відповідно до підходу «відбудувати краще, ніж було». Складова 1 спрямована на підвищення якості реалізації проєктів державної дорожньої інфраструктури з урахуванням підходу «відбудувати краще, ніж було» з метою забезпечення кліматичної стійкості транспортної мережі з огляду на її вразливість до змін клімату.

(a) УЗР1 підтримує створення нових шаблонів контрактів на дорожні роботи з дотриманням найкращої міжнародної практики та визначення конкретних вимог до будівництва доріг на основі контексту кліматичної вразливості для підвищення стійкості дорожньої інфраструктури до зміни клімату. Завдяки більш стандартизованим контрактам очікується підвищення передбачуваності їх виконання, передача більшої частини ризиків

¹Витратна база підкомпоненту 1.2 така ж, як і підкомпонента 1.1, близько 50 контрактів на дорожні роботи із загальним фінансуванням Банку за компонентом 1 у 360 мільйонів доларів США.

за контрактом приватним підрядникам, а також забезпечення чіткіших умов для участі іноземних компаній у ринку дорожнього будівництва в Україні.

(b) УЗР2 підтримує встановлення нових стандартів для придорожніх захисних бар'єрів, узгодження нормативних актів України з нормами ЄС та врахування найкращих технологічних практик. Очікується, що ця дія зменшить серйозність ДТП і підвищить безпеку дорожнього руху. 12 мільйонів доларів США виділено на цю УЗР.

Складова 2: Розвиток участі приватного сектору та сприяння приватному капіталу.

Цей компонент підтримує створення відсутніх нормативних актів, які дозволять приватному сектору брати участь у дорожній інфраструктурі та послугах автомобільного транспорту. Вони узгоджуються з діяльністю МФК в Україні та сприяють розвитку приватного капіталу.

(a) УЗР3 підтримує створення нової нормативно-правової бази для стягнення плати з великовагових транспортних засобів (ВТЗ) за проїзд державними дорогами. Відповідно до принципів оплати користувача та практики ЄС, очікується, що ця дія збільшить участь приватного сектору в управлінні дорожньою інфраструктурою, а також консолідує доходи від користувачів для підтримки дорожньої інфраструктури. Крім того, ця дія також сприяє пом'якшенню наслідків зміни клімату, стимулюючи перехід до більш чистих видів транспорту (залізничний, водний транспорт). 20 мільйонів доларів США виділено на цю УЗР.

Складова 3: Цифровізація послуг дорожнього транспорту. Цей компонент підтримує створення відсутніх регуляторних та інституційних елементів для підвищення ефективності роботи транспортних систем.

(a) УЗР4 передбачає підтримку цифровізації процедури проведення тендерів на надання міжрегіональних пасажирських транспортних послуг автомобільним транспортом. Очікується, що це сприятиме підвищенню прозорості та спрощенню процесу видачі ліцензій на пасажирські перевезення, а також зменшенню рівня корупції. Цифровізація процедури проведення тендерів дозволить оптимізувати процес, прискорити укладання контрактів, мінімізувати затримки та створити сприятливі умови для модернізації автопарків, що, у свою чергу, сприятиме підвищенню якості послуг громадського транспорту. Очікується, що ці покращення стимулюватимуть перехід пасажирів з приватного транспорту на громадський, що сприятиме зниженню заторів на дорогах, скороченню викидів парникових газів і зменшенню споживання енергії. У підсумку, цей захід також робить внесок у пом'якшення наслідків змін клімату шляхом розвитку ефективнішого громадського транспорту. 10 мільйонів доларів США виділено на цю УЗР.

(b) УЗР5 підтримує масштабування цифрового інструменту еЧерга (e-queuing). еЧерга - це система онлайн-бронювання слотів для полегшення перетину кордону вантажними вантажівками та пасажирськими автобусами. Шістнадцять пунктів пропуску вже підтримують еЧерга для вантажівок, а УЗР6 розширить систему до 12 додаткових пунктів пропуску для вантажівок. Очікується, що ця дія зменшить затори, зменшить час простоювання транспортних засобів на пунктах перетину кордону, підвищить енергоефективність за рахунок економії палива² та зменшить викиди парникових газів і твердих частинок, сприяючи покращенню якості повітря та пом'якшенню кліматичних змін. еЧерга також зменшить можливості корупції, мінімізуючи взаємодію між

² Під час роботи двигуна на холостому ході вантажівка може споживати до 0,8 галона пального за годину. Гейнс, Л., Левінсон, Т., і «Холостий хід – подорож по магістралі неефективності палива», (2011), <https://doi.org/10.2172/1021324>

працівниками пунктів пропуску та водіями. 36 мільйонів доларів США виділено на цей УЗР.

Компонент 2: Періодичне обслуговування національної мережі доріг (39 мільйонів доларів США МБРР/МАР)

Підкомпонент 2.1 «Встановлення аварійних модульних дорожніх мостів» (3 мільйони доларів США) спрямований на відновлення зв'язку там, де автомобільні мости були пошкоджені або зруйновані. Ці модульні мости мають стійку до кліматичних умов конструкцію, що запобігає більш частим та інтенсивним повенням через підвищення рівня опадів, спричинених зміною клімату. Цей субкомпонент фінансує проектування та роботи зі встановлення 15 модульних аварійних мостів на національних дорогах; постачання, але не встановлення цих модульних автомобільних мостів було здійснено через проєкт RELINC.

Підкомпонент 2.2 «Збереження ключових мережесевих зв'язків з урахуванням зміни клімату» (36 мільйонів доларів США) фінансує капітальний ремонт вибраних ділянок доріг для доступу до пунктів пропуску (ПП) з метою підвищення їх стійкості до зміни клімату. Для визначених ділянок буде проведено конкретну оцінку вразливості до клімату. Проєкти будуть ґрунтуватися на цих оцінках і включатимуть необхідні додаткові заходи щодо стійкості до зміни клімату. Підкомпонент 2.2 фінансуватиме інженерні проєкти, будівництво та забезпечення якості відповідної дорожньої інфраструктури. Усі заходи проводитимуться в тісній координації з відповідними партнерами з розвитку, зокрема Європейським Союзом. Втручання будуть розташовані на території України.

Компонент 3: Технічна допомога та управління проєктом (грант МДТФ у розмірі 10 мільйонів доларів США)

Підкомпонент 3.1 Технічна допомога та розробки проєктів (9 мільйонів доларів США) доповнює компоненти, орієнтовані на інвестиції. Підкомпонент 3.1 фінансує інженерні проєкти для ремонту державних доріг, а також заходи технічної допомоги. Це включає в себе прогнозне моделювання кліматичних впливів, розвиток потенціалу для кліматично-розумного планування інфраструктури та гендерно-чутливі навчальні програми з кліматичної інженерії. Цей підкомпонент є перспективним, спрямованим як на інвестиції в реконструкцію (технічні розробки та проєктна документація), так і на підтримку реалізації заходів Проєкту (технічна допомога для зміцнення дорожнього сектору).

Щодо інженерних проєктів, Субкомпонент 3.1 фінансує інженерні проєкти та проєктну документацію близько 350 км ділянок доріг ключових експортних коридорів, включаючи державну дорогу М-06, що з'єднує Київську область з кордоном з Польщею. Це стратегічний коридор, який з'єднує столицю з Європейським Союзом, а також обслуговує великі міста – Житомир, Рівне та Львів. Конкретні ділянки доріг будуть вибрані на основі: (i) конкретних оцінок кліматичної вразливості; та (ii) аналізу витрат і вигод від запропонованих інвестицій. Ці інженерні проєкти передбачатимуть капітальний ремонт або реконструкцію. Проєкти включатимуть необхідні елементи безпеки дорожнього руху та кліматичної стійкості, щоб відремонтовані дороги були безпечнішими для користувачів і більш стійкими до несприятливих кліматичних явищ.

Що стосується технічної допомоги, підкомпонент 3.1 фінансує три заходи: (i) Консультаційні послуги та навчання для інституційного зміцнення регіональних підрозділів АВ. У процесі децентралізації АВ регіональні підрозділи беруть на себе все більшу роль і автономію в управлінні дорогами; на основі висновків оцінки управління

АВ, проведеної USAID, ця діяльність буде зосереджена на нагляді та управлінні дорожніми роботами. (ii) Консультаційні послуги для підтримки АВ та МРГТ у розробці необхідної аналітичної роботи для досягнення узгоджених УЗР, зосереджуючись на стандартах стійкої до клімату інфраструктури та адаптивних системах управління. (iii) Консультаційні послуги з проведення оцінки доцільності внесення змін до законодавства у сфері публічних закупівель, що стосується типових договорів на виконання дорожніх робіт, з метою забезпечення більшої гендерної чутливості. Законодавство про закупівлі надає цінну можливість сприяти працевлаштуванню жінок та підприємництву у будівництві доріг шляхом впливу на вибір учасників тендеру та критерії присудження.

Підкомпонент 3.2, Управління проектом (1 мільйон доларів США), фінансує прийнятні витрати на підтримку впровадження проекту. Це включає зовнішню консультаційну допомогу для підтримки впровадження проекту та операційні витрати, такі як офісне обладнання, витрати на відрядження, друк і переклад. Проект реалізовуватиметься працівниками АВ, і вони можуть отримати вигоду від розвитку потенціалу та обраної додаткової експертної підтримки у закупівлях, фінансовому управлінні, управлінні екологічними та соціальними ризиками та плануванні річної програми. Цей підкомпонент також фінансуватиме аудити Проекту та незалежну перевірку УЗР.

Підтримуючи гендерний порядок денний у транспортному секторі, підкомпонент 3.2 також фінансуватиме від трьох до шести місяців оплачуваного стажування для студенток останнього курсу та нещодавніх випускників у рамках МРГТ та АВ. МРГТ співпрацюватиме з навчальними закладами, що спеціалізуються на транспорті та будівництві, щоб виявити жінок з відповідними інженерними ступенями, які зацікавлені в програмі стажування. МРГТ розробить програму стажування, яка включатиме як теоретичну, так і практичну роботу на місцях. Кожен стажер працюватиме в парі з наставником, який надасть керівництво та підтримку протягом всієї програми. Стажери після закінчення отримають сертифікат із зазначенням тривалості та обсягу виконаної роботи.

2. Мета та основні принципи розроблення РДПП

На етапі підготовки Проекту необхідність відводу землі, здійснення фізичного та/або економічного переміщення, обмеження доступу до інфраструктури ще не визначена та буде оцінена після підготовки технічних проєктів та затвердження їх експертизою. Таким чином, цей Рамковий документ про політику переселення (РДПП) був підготовлений, щоб надати рекомендації щодо управління можливими ризиками, які можуть виникнути в результаті відчуження земельних ділянок та нерухомих об'єктів, які на них розташовані, фізичного переміщення та мати негативний вплив на рівень і якість життя власників цих активів. РДПП був підготовлений АВ у співпраці з МРГТ на етапі підготовки проєкту в рамках зобов'язань Позичальника, зазначених у Плані екологічних і соціальних зобов'язань (ESCP), та для виконання умов для ефективності проєкту. Цей РДПП містить політику та процедури для мінімізації соціальних ризиків пов'язаних із необхідністю додаткового землевідведення та фізичного переселення, втрати джерел існування, зниження рівня життя. В разі наявності інформації проєктній документації та ТЕО щодо об'єктів, які підлягають відчуженню, то ПДП будуть розроблені, затверджені та впроваджені відповідно до РДПП та до початку робіт. РДПП також буде враховувати потреби ОНВП і відповідати Рамковим вимогам з екологічного та соціального управління

Світового Банку (ESF), соціальних і екологічних стандартів МБПП (ESS5).³ та законодавства України.

Цей документ може бути оновлений у разі, якщо заінтересовані сторони нададуть змістовні пропозиції, у разі суттєвих змін масштабів Проєкту, внесення змін в первинний варіант впродовж проєктування, будівництва або експлуатації доріг, внесення змін або доповнень до чинного законодавства та політик, або у разі виникнення суттєвих питань, пов'язаних з відчуженням активів, фізичним переселенням або втратою джерел до існування.

Фінальна версія РДПП буде оприлюднена на офіційних вебсайтах МРГТ та АВ, а також на офіційних інформаційних ресурсах (за наявності) відповідних органів місцевого самоврядування, на території яких реалізується Проєкт.

Відповідно до стандартів ESS5 Банку, українського законодавства та найкращих практик діяльності з переселення, на етапі планування виконавці (МРГТ та АВ) дотримуватимуться наступних принципів:

- (i) Якщо буде визначено, що необхідним є відчуження земельних ділянок або інших активів що перебувають у приватній власності сторони-виконавці розроблять План дій з переселення відповідно до вимог стандарту ESS5 Банку та національного законодавства, який міститиме повний реєстр осіб, які постраждали від Проєкту, встановлюватиме кінцеву дату⁴ прийняття претензій та міститиме вичерпний опис заходів пом'якшення, спрямованих на мінімізацію негативного впливу Проєкту;
- (ii) Під час розробки проєкту виконавці та проєктант вживають комплексних заходів для мінімізації придбання активів та переселення осіб у рамках реалізації проєкту. Це завдання планується досягти шляхом оптимізації проєктних рішень та надання пріоритету придбання активам, які перебувають у державній власності чи у власності територіальних громад.
- (iii) Підготовка та реалізація Планів дій з переселення здійснюватиметься прозоро та шляхом залучення осіб, які потенційно можуть зазнати негативного впливу від реалізації проєкту, шляхом консультацій та оприлюднення відповідних документів у загальнодоступних джерелах.
- (iv) Основним принципом процесу переселення буде збереження умов життя ОНВП принаймні до рівня, який існував до початку Проєкту.
- (v) ОНВП не понесуть жодних матеріальних збитків у разі виплати компенсації за експропрійовані активи, перереєстрації відповідних прав на користь місцевих органів влади та під час реалізації заходів щодо переселення.
- (vi) Компенсація за відчужені активи буде повністю виплачена ОНВП з урахуванням відповідних інвестицій. Визначення розміру відшкодування здійснюватиметься виключно ліцензованими суб'єктами оціночної діяльності відповідно до методик, затверджених нормативно-правовими актами України. Транзакційні витрати та переїзд будуть оцінені регіональними службами відновлення (регіональними підрозділами АВ) і будуть додані до повного компенсаційного пакету. Жодні роботи, пов'язані з Проєктом, не розпочнуться до моменту повної виплати компенсацій усім ОНВП.

³ <http://pubdocs.worldbank.org/en/796881511809516397/ESS5-FactSheet-WB-ESF.pdf>

⁴Кінцева дата – дата, коли перепис для ідентифікації постраждалих від проєкту осіб завершено та оприлюднено громадськості, а також задокументовано їхнє право на компенсацію. У випадку, якщо право на активи було придбано після встановлення та оприлюднення кінцевої дати, такі активи не підлягають компенсації.

- (vii) положення цього документу поширюються на всіх ОНВП, незалежно від їх кількості та ступеня впливу.
- (viii) при розробці та реалізації ПДП особлива увага буде приділятися потребам уразливих груп, жінок і меншин, людей, які живуть за межею бідності, етнічних меншин і переміщених осіб. Під час підготовки ПДП буде визначено вразливих ОНВП та оцінено їхні особливі потреби.

3. Підготовка та затвердження ПДП

План дій з переселення буде розроблено після погодження проєкту експертизою та Кабінетом Міністрів України (за потреби). Наприклад, щодо впливу Компоненту 2: Періодична консервація національної мережі доріг, після затвердження проєктних рішень АВ залучатиме сертифіковані органи землеустрою для визначення меж Проєкту та отримання детального переліку земельних ділянок та інших активів, які підпадають під територію будівельних робіт і потребують придбання (їх тип та особи, на яких Проєкт негативно впливає, включаючи власників, орендарів та користувачів активів).

Метою Плану дій з переселення (ПДП) є перевірка переліку ОНВП (включаючи орендарів та неформальних користувачів майна), визначення виду та розміру компенсації за втрату майна та/або джерел доходу з метою збереження рівня життя та доходів усіх ОНВП.

ПДП матиме наступну структуру:

- (i) Загальний опис проєкту, для якого застосовується конкретний ПДП, опис цілей підготовки ПДП
- (ii) Інформація про потенційні впливи (як позитивні, так і негативні), які були визначені під час підготовки ПДП
 - опис впливів, які прямо чи опосередковано вплинуть на необхідність відчуження активів;
 - опис локації де очікується негативний вплив;
 - опис альтернатив, які були оцінені для мінімізації відчуження активів;
- (iii) Оприлюднення результатів соціально-економічних досліджень, що є необхідною процедурою при складанні ПДП
 - опис перепису для обліку ОНВП, у тому числі активів, що підлягають придбанню
 - характеристики домогосподарств, на які впливає проєкт, включаючи зайнятість, рівень життя, рівень доходів, економічну та соціальну активність членів домогосподарств, доступ до соціальної інфраструктури, інформацію про вразливі групи .
 - оцінка засобів до існування з метою визначення потенційного економічного впливу переміщення на ОНВП. У разі потреби заходи з відновлення засобів до існування будуть включені до ПДП відповідно до положень стандарту ESS5. Усі заходи з відновлення засобів до існування будуть розроблені та впроваджені у консультації з ОНВП, щоб забезпечити їх відповідність економічним і соціальним потребам цих осіб.
- (iv) Перегляд законодавства України та вимог Банку щодо організаційних заходів, які керують придбанням активів для державних цілей;
- (v) Інституційна основа. Огляд зацікавлених сторін, залучених до впровадження Проєкту, включаючи їхню відповідальність;
- (vi) Матриця прав (права). Визначення груп, на які може негативно вплинути реалізація проєкту, та типи передбачених компенсацій та заходів з відновлення засобів до існування.
- (vii) Опис Методики оцінки втрат активів залежно від характеру втрат;

- (viii) Опис заходів з переселення, які будуть передбачені для надання відповідної допомоги для забезпечення того, щоб процес переселення відповідав вимогам і стандартам МБРР;
- (ix) Опис заходів, спрямованих на залучення громад до реалізації ПДП, у тому числі механізм розгляду скарг;
- (x) Графік виконання ПДП;
- (xi) Індикативний бюджет;
- (xii) Організація моніторингу виконання ПДП.

Під час підготовки ПДП буде організовано низку громадських консультацій у населених пунктах, які зазнають негативного впливу реалізації Проєкту та виникнуть проблеми відселення. Інформація про публічні консультації буде поширена в місцевих ЗМІ, органах місцевого самоврядування та громадських місцях. Під час консультацій усі зацікавлені сторони будуть проінформовані про цілі Проєкту, цілі ПДП та його зміст у чітких нетехнічних термінах і мовою, зрозумілою для зацікавлених сторін. Крім того, зацікавлені сторони будуть проінформовані про кінцеву дату прийняття претензій, яка встановлює право на отримання компенсації та допомоги на переселення. Будь-які фізичні особи або претензії, які виникнуть після цієї дати, не матимуть права на компенсацію відповідно до ПДП. Розроблений ПДП буде оприлюднено на офіційних сайтах МРГТ та АВ. Друковані копії ПДП будуть доступні в кожній громаді, на яку впливає Проєкт.

Після затвердження ПДП з боку МБРР він буде опублікований на офіційних веб-сайтах Банку та МРГТ та АВ українською та англійською мовами.

4. Потенційні впливи

Наступні потенційні негативні впливи були визначені під час підготовки цього РДПП:

- Постійна втрата приватних сільськогосподарських і житлових земель та активів особами, які мають документи на право власності;
- Постійна втрата приватних сільськогосподарських і житлових земель і споруд особами, які не мають правовстановлюючих документів (неформальні користувачі);
- Тимчасова втрата землі;
- Знищення однорічних і багаторічних культур і дерев;
- Втрата нежитлових споруд (огорожі, сараї, сараї) та інфраструктури (зрошувальних або інших комунікацій);
- Втрата комерційних приміщень (магазинів, придорожніх місць торгівлі, майстерень, АЗС, шиномонтажних станцій тощо);
- Втрата житлових будинків (фізичне переміщення);
- Втрата джерел засобів до існування (економічне переміщення);
- Тимчасова або постійна втрата доступу до громадської інфраструктури;
- Тимчасова або постійна втрата доступу до приватної землі чи споруд;
- Тимчасова або постійна втрата або обмеження доступу до бізнесу вздовж дороги.

Наявність та інтенсивність цього впливу буде оцінено під час підготовки ПДП, де буде затверджена проєктна документація.

У разі виявлення впливу, заходи щодо пом'якшення будуть вжиті відповідно до матриці прав.

5. Категорії ОНВП та матриця прав, що дають право на компенсацію

Відповідні особи, на яких впливає проєкт, можуть бути класифіковані таким чином:

- (i) особи, які мають офіційні юридичні права на землю чи інші активи;

- (ii) особи, які не мають формальних юридичних прав на землю на момент перепису осіб, зачеплених проєктом, але претендують на неї та заявлені відповідно, за умови, що такі претензії визнаються національним законодавством;
- (iii) особи, які мають документи на право власності на землю старого зразка та не зареєстровані в державному земельному кадастрі;
- (iv) особи, які не мають формальних законних прав на землю чи інші активи, але користуються ними;

Особам, які належать до перших трьох категорій (i), (ii) та (iii), буде виплачена компенсація за відчужене майно та, у разі необхідності, отримано допомогу під час переселення. Особи, які належать до четвертої категорії (iv), отримають допомогу під час переселення, яка може включати фінансову підтримку або підтримку в натуральній формі для отримання альтернативного житла. У випадку, якщо представники всіх вищеперелічених категорій вирощують сільськогосподарські культури на земельних ділянках, які підлягають відчуженню для цілей Проєкту, таким особам буде надана можливість зібрати врожай або отримати відповідну компенсацію. У разі потреби переселення неофіційних користувачів житлового фонду буде надано відповідне альтернативне житло з гарантією володіння. ОНВП, які належать до вразливих та незахищених груп, будуть визначені під час підготовки ПДП та зазначені їхні потреби.

Комплексна матриця прав власності на компенсацію представлена в таблиці 2

Таблиця 2. Матриця прав (на компенсацію)

Тип впливу	Категорія ОНВП	Вид компенсації
Постійні втрати		
Постійна втрата земельних ділянок сільськогосподарського призначення	Власник землі	- Грошова компенсація за втрату землі, яка є ринковою вартістю землі (всі адміністративні збори за поділ земельних ділянок і збори за право власності покриваються витратами проєкту) - Компенсація «земля за землею», еквівалентна за площею та характеристиками родючості (за наявності відповідної землі). - У разі якщо частина земельної ділянки буде викуповуватися, а решта земельної ділянки не може бути використана раціонально за цільовим призначенням землі, за заявою власника землі викуповується вся земельна ділянка;
	Офіційні користувачі (орендарі) землі	- Орендарі будуть попередньо повідомлені (за 1 сільськогосподарський сезон до придбання) про реалізацію проєкту, щоб уникнути втрат врожаю або втрат від модернізації та орендних платежів за придбану землю.

		До договорів оренди будуть внесені зміни щодо зазначення земельних ділянок, які підлягають відчуженню для цілей проекту. - Користувачеві буде надана можливість зібрати врожай або буде надана компенсація за врожай.
	Неформальні землекористувачі	- Надання допомоги у пошуку альтернативної земельної ділянки / ресурсів для користування до моменту вилучення земельної ділянки. - Неформальним користувачам нададуть можливість зібрати врожай або нададуть компенсацію за врожай.
Постійна втрата будівель або житлових будинків	Власник споруд або житлового будинку	- Грошова компенсація за втрату нерухомих споруд, у тому числі всіх прилеглих до них (плодових дерев, господарських будівель тощо); - Компенсація шляхом надання будинку замість постраждалого будинку, принаймні еквівалентного за розміром і поточним статусом, включаючи земельну ділянку під житлову забудову, щонайменше еквівалентну перевагам відібраної землі (за наявності відповідної будівлі). - Допомога в переїзді; - Якщо розумний альтернативний доступ не може бути забезпечений і власник споруд та земельної ділянки під житлову забудову назавжди втратить доступ до соціальної інфраструктури (доступ до дороги, комунальних об'єктів, муніципальної інфраструктури тощо), власника буде переселено або його активи будуть придбані.
	Офіційний користувач (орендар) землі	- Інформація про придбання будинку принаймні за шість місяців до відчуження, щоб орендар міг знайти інше житло; - Допомога в переїзді.

	Неформальні користувачі структур	- Якщо люди зайняли землю та споруди до граничної дати, компенсація покриває збитки на модернізацію споруд та витрати на поліпшення земель чи споруд. Крім того, буде надана допомога з переселенням. - У разі потреби переселення неофіційних користувачів житлового фонду буде надано відповідне альтернативне житло з гарантією володіння
Втрата однорічного врожаю	Землевласник, землекористувач, неформальний користувач	- Власникам посівів буде надана можливість зібрати врожай. При проведенні громадських консультацій на етапі підготовки ПДП власників буде повідомлено про заплановану діяльність та рекомендовано відмовитися від засівання земельних ділянок, необхідних для потреб проекту. - У разі, якщо не було забезпечено можливості зібрати врожай, власникам посівів виплачується компенсація. Методика розрахунку компенсації за втрачений урожай буде представлена в ПДП. У випадку, коли власники врожаю були заздалегідь повідомлені про проведення будівельних робіт, але висадили врожай, компенсація за втрату врожаю не надається.
Знищення багаторічних рослин		Власникам буде виплачено компенсацію за втрату багаторічних насаджень з урахуванням їх віку та вартості, включаючи витрати на відновлення насаджень. Методика розрахунку компенсації за втрачені багаторічні насадження буде представлена в ПДП.
Втрата нежитлових споруд	Власник нежитлової споруди та інфраструктура (який міг бути землевласником або офіційний або неофіційний користувач землі)	Грошова компенсація в розмірі повної вартості

Втрата комерційних споруд (магазинів, придорожніх місць торгівлі, майстерень, АЗС, шиномонтажних станцій тощо)	Власники	- Грошова компенсація за повною вартістю або заміна комерційного приміщення. - Власники будуть повідомлені заздалегідь (не пізніше ніж за 6 місяців до придбання) для забезпечення можливості знайти нове місце для бізнесу.
	Орендарі	Інформація про придбання комерційного приміщення принаймні за шість місяців до відчуження, щоб орендар міг знайти інше приміщення - Орендар такого приміщення буде повідомлений заздалегідь (не пізніше ніж за 6 місяців до придбання) для забезпечення можливості знайти нове місце для бізнесу.
	Неформальні об'єкти вздовж дороги	- Користувачам буде запропоновано механізм використання земельних ділянок для легального ведення бізнесу на інших територіях. У разі необхідності, буде надана допомога в перенесенні бізнесу. Ці користувачі зможуть отримати допомогу для переміщення в інше місце - Власник неформального об'єкту буде повідомлений заздалегідь (не пізніше ніж за 6 місяців до придбання) для забезпечення можливості знайти нове місце для бізнесу
Державні адміністрації	Землі державної власності або ті, які належать територіальним громадам	Землю передадуть у постійне користування регіональній службі відновлення інфраструктури без будь-якої компенсації
Тимчасові втрати		
Тимчасова втрата землі	Власник	- Грошова компенсація за оренду в період використання; - Відновлення земельної ділянки після завершення її використання; - Власників сільськогосподарських

		культур буде завчасно повідомлено та надано можливість здійснити збирання врожаю.
	Орендар	- Користувачеві буде надана можливість зібрати врожай. В іншому випадку буде надана компенсація за врожай. - Допомога у визначенні заміни землі/ресурсів для використання до входу в землю.
	Неформальний користувач	- Допомога у визначенні заміни землі/ресурсів для використання до входу в землю.
Тимчасова або постійна втрата доступу до об'єктів громадської інфраструктури (сіножаті, пасовища, зони відпочинку тощо)		Створення альтернативних шляхів під'їзду до цих об'єктів
Об'єкти комунальної інфраструктури		Відновлення або заміна пошкоджених споруд/об'єктів комунальної інфраструктури до стану, в якому вони перебували до реалізації проєкту.
Об'єкти та майно, що належать громаді	Громади, на які впливає реалізація проєкту	Відновлення або заміна пошкоджених споруд чи об'єктів комунальної інфраструктури до стану, в якому вони перебували до початку реалізації проєкту.
Втрата засобів до існування	Місцеве населення, місцевий бізнес	Заходи з відновлення життєдіяльності здійснюватимуться відповідно до вимог МБРР до передпроєктного рівня. У випадку, якщо під час підготовки ПДП буде виявлено втрату засобів до існування, план заходів з відновлення буде розроблено відповідно до стратегії відновлення засобів до існування. Стратегія відновлення засобів до існування, описана в розділі 9.
Вразливі особи з обмеженими	Власники/орендарі/неформальні користувачі землі та споруд	ПДП визначатиме критерії вразливості та

можливостями, включаючи економічно незахищених осіб, людей похилого віку без підтримки сім'ї, осіб з обмеженими можливостями, які обмежують їхню здатність забезпечити житло або засоби до існування, домогосподарства, які очолюють жінки, етнічні меншини, переміщені особи та домогосподарства з кількома утриманнями.		ідентифікуватиме постраждалих уразливих осіб. Виявлені особи з уразливістю отримають додаткову допомогу (допомога в реєстрації прав власності, пошук альтернативного місця для бізнесу, допомога з переїздом тощо).
--	--	--

6. Правова база, застосовна до відчуження активів і переселення

Національне законодавство

Земельні ділянки, які перебувають у приватній власності відчужуються відповідно до наступних правових норм:

- Конституція України (статті 13, 14, 41) визначає, що "ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності. Право приватної власності є непорушним", а також "Примусове відчуження об'єктів права приватної власності може бути застосоване лише як виняток з мотивів суспільної необхідності, на підставі і в порядку, встановлених законом, та за умови попереднього і повного відшкодування їх вартості. Примусове відчуження таких об'єктів з наступним повним відшкодуванням їх вартості допускається лише в умовах воєнного чи надзвичайного стану» (ст. 41).
- Закон України «Про відчуження земельних ділянок, інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені, які перебувають у приватній власності, для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності» від 17.11.2009 р. № 1559-VI
- Земельний кодекс України (від 25.10.2001 р. № 2768-III) (зокрема ст. 143, 146, 147, 149-151)
- Цивільний кодекс України (від 16.01.2003 р. N 435-IV) встановлює порядок припинення права власності на нерухоме майно шляхом викупу або відчуження земельної ділянки, на якій розташоване майно, з мотивів суспільної необхідності; регулює питання захисту права власності (статті 350-351)
- Кодекс адміністративного судочинства України (від 06.07.2005 р. № 2747-IV) встановлює порядок здійснення судами справ про відчуження земельних ділянок для загальнодержавних потреб.
- Законом України «Про регулювання містобудівної діяльності» від 17.02.2011 № 3038 -VI
- Закон України «Про оцінку земель» від 11.12.2003 р. № 1378-IV
- Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР «Про місцеве самоврядування в Україні»
- Постанова Кабінету Міністрів України від 19.04.1993 р. № 284 «Про Порядок визначення та відшкодування збитків власникам землі та землекористувачам»
- Постанова Кабінету Міністрів України № 1531 «Про експертну грошову оцінку земельних ділянок» від 11.10.2002 р.
- Закон України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» від 12.07.2001 р. № 2658-III
- Закон України «Про Державний земельний кадастр» від 07.07.2011 № 3613-VI
- Наказ Міністерства юстиції України від 22 лютого 2012 року № 296/5 «Про затвердження Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України»

Компенсація за тимчасове користування землею під час будівництва регулюється постановами Кабінету Міністрів:

- Постанова Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2012 року № 1051 «Про затвердження Порядку ведення Державного земельного кадастру» з додатком 54 «Нормативна грошова оцінка земельних ділянок сільськогосподарського призначення».
- «Про Порядок визначення та відшкодування збитків власникам землі та землекористувачам», затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 19 квітня 1993 р. № 284

Екологічні та соціальні стандарти та вимоги МБРР

Усі проекти, що фінансуються МБРР, повинні відповідати екологічним і соціальним стандартам Банку. З 1 жовтня 2018 року Банк запровадив новий набір стандартів у рамках Екологічної та соціальної рамкової системи. З соціальної точки зору застосовуються такі екологічні та соціальні стандарти Світового банку:

ESS1 «Оцінка та управління екологічними та соціальними ризиками та впливами» визначає обов'язки Позичальника щодо оцінки, управління та моніторингу екологічних і соціальних ризиків та впливів, пов'язаних із кожним етапом проекту, який підтримується Банком через Фінансування інвестиційних проєктів (IPF), з метою досягнення екологічних та соціальних результатів, узгоджених з Екологічними та соціальними стандартами (ESS).

ESS5 «Придбання землі, обмеження землекористування та вимушене переселення» є одним із найважливіших стандартів, що керують придбанням землі та пов'язаними з цим питаннями переселення / відновлення засобів до існування під час реалізації проєкту. Ключовий принцип цього стандарту — вимушеного переселення слід уникати. Якщо вимушене переселення неминуче, його буде зведено до мінімуму, а відповідні заходи для пом'якшення несприятливого впливу на переміщених осіб (а також на приймаючі громади, які приймають переміщених осіб) будуть ретельно сплановані та впроваджені. Цей стандарт охоплює ситуації, коли Проєкт повинен компенсувати людям втрату землі, активів, засобів до існування або рівня життя. Однак він впливатиме на власників, орендарів та неофіційних користувачів споруд, які розташовані на цій землі, а також на їхній рівень доходів та засобів до існування.

ESS10 «Залучення зацікавлених сторін та розкриття інформації» визнає важливість відкритої та прозорої взаємодії між Позичальником та зацікавленими сторонами проєкту як суттєвого елементу належної міжнародної практики. Ефективне залучення зацікавлених сторін може покращити екологічну та соціальну стійкість проєктів, підвищити прийнятність проєкту та зробити значний внесок в успішне проєктування і реалізацію проєкту. Програми міського транспорту та розвитку міст потребують систематичного та інтенсивного залучення зацікавлених сторін, щоб упроваджувати їх ефективно та успішно. Необхідно проводити консультації з широким колом зацікавлених сторін, до яких можуть належати політичні лідери на міському та національному рівнях, транспортні оператори (як державні, так і приватні), бізнес- та торговельні організації, організації громадянського суспільства та інші установи державного сектору, які мають велику кількість працівників, що їздять до міста на роботу. План залучення зацікавлених сторін (SEP) визначить осіб, на яких впливає проєкт, та інших заінтересованих сторін, узагальнить їхні погляди щодо бажаних способів залучення впродовж реалізації проєкту, запропонує заходи із залучення зацікавлених сторін із відповідними ролями впровадження, графіком та бюджетом, які здійснюватимуться протягом усього строку дії проєкту. Проєкт також вимагатиме надійної комунікаційної та інформаційно-роз'яснювальної стратегії, щоб відверто інформувати громади про впливи, а також про вигоди, а також про графік і обсяг робіт, щоб мешканці могли відповідно планувати.

Аналіз прогалин між національним законодавством та екологічними та соціальними стандартами МБРР

В Україні права на виплату компенсації за обмін землі ґрунтуються на реєстрації права власності. Однак, відповідно до стандарту МБРР щодо вимушеного переселення,

постраждалі особи мають право на певну форму компенсації незалежно від того, чи мають вони зареєстрований правовстановлюючий документ на землю, якщо вони займають або використовують землю до дати відсікання. Основна увага стандартів МБРР зосереджена на пом'якшенні несприятливих наслідків бідності, коли будь-які несприятливі впливи, що виникають, прямо або опосередковано, зумовлені діяльністю, що фінансується проектом. У випадках, коли ОПП (РАР) не мають прав власності або користування відповідно до українського законодавства через відсутність реєстрації, вимоги Позикодавця застосовуватимуться щодо їхніх прав на компенсацію, консультації та механізми розгляду скарг. У разі розбіжностей між вимогами щодо компенсації законів України та вимогами МБРР застосовуватимуться ті положення, що є більш вигідними для постраждалих осіб, з метою забезпечення підтримки та фінансування Проєкту Позичальником.

Таблиця 4. Розбіжності між законодавством України та вимогами МБРР

Законодавство України	Вимоги МБРР	Заходи щодо усунення розбіжностей
Лише офіційно зареєстровані будівлі підлягають відшкодуванню за збитки/знищення, завдані проєктом	Всі будівлі підлягають компенсації за збитки / руйнування, спричинені проєктом	Проєкт компенсує всі пошкоджені споруди за збитки/руйнування, спричинені проєктом
Лише офіційно зареєстровані власники землі/бізнесу отримають компенсацію за втрачений прибуток, спричинений проєктом	Зареєстрованим і незареєстрованим орендарям буде виплачена компенсація за втрату прибутку/бізнесу, спричинену проєктом, незалежно від реєстрації	Проєкт компенсує всім орендарям (як зареєстрованим, так і неформальним) доходи/втрати бізнесу незалежно від реєстрації
Немає спеціальних положень, що визначають процес планування примусового переселення, а також конкретних інструментів, включаючи підготовку будь-якого плану, що стосується експропріації землі та переселення	Обмежений у термінах подання заявки, План дій з переселення повинен бути підготовлений до початку виплати компенсації	Щоб заповнити прогалини, буде розроблено План дій з переселення
Немає положень щодо: - Відновлення доходів/засобів до існування, - Допомога землевласникам/орендарям, які серйозно постраждали від проєктної діяльності. Відносно зазначеного рухомого майна компенсація чи допомога не передбачені	Стандарти Кредитора передбачають відновлення доходів/засобів до існування, компенсацію за значні втрати, а також витрати, понесені власниками земельних ділянок/орендарями у процесі переселення. Компенсація повинна включати: -Кошти на покращення рівня життя переміщених осіб; -Витрати, пов'язані з переміщенням;	Якщо буде потрібно переселення, проєкт забезпечить компенсацію для покриття: -вартості відновлення поліпшень; -допомогу на переміщення; -компенсація за зіпсовані матеріали або товари під час транспортування; -витрати на оренду та інші операції; - Вплив на засоби існування буде оцінено під час підготовки ПДП та визначено заходи щодо

	-Компенсацію за матеріальні збитки, понесені під час переселення; -Інші витрати на транспортування.	відновлення засобів існування.
Рішення щодо експропріації землі та переселення узгоджуються у виняткових випадках між землевласниками/офіційними орендарями та місцевими органами влади, які відчужують активи	Інформація, що містить конкретні цифри для постраждалих об'єктів, а саме вартість активів, соціальні виплати та розмір компенсації/фінансової підтримки, буде розкрита власникам землі та орендарям до початку попередніх розрахунків проєкту. Загальні положення ПДП (включаючи матрицю прав (права) на компенсацію) будуть оприлюднені, тоді як особисті дані про збитки/компенсацію будуть доступні лише особам/власникам житла, які постраждали від проєкту. З особами, які постраждали від проєкту, будуть проведені консультації щодо положень ПДП.	Проект оприлюднює дані щодо кількісної оцінки предметів впливу, вартості активів, прав і сум компенсації/фінансової допомоги особам, які постраждали від проєкту. План дій з переселення буде оприлюднено для громадськості (особиста конфіденційна інформація буде розкрита лише особам, які постраждали від проєкту) шляхом публічних консультацій.
Законодавство України не передбачає спеціального плану проведення громадських консультацій.	Консультації із зацікавленими сторонами та залучення громадськості є невід'ємною частиною підготовки та реалізації ПДП	У рамках проєкту проводитиметься комплексний консультаційний процес із ОНВП, місцевими та державними органами влади, іншими зацікавленими сторонами, якщо це буде потрібно, шляхом публічних зустрічей, індивідуальних консультацій та публічних консультацій
Згідно з українським законодавством розглядаються лише персональні скарги чи звернення.	Виконавець проєкту повинен розглядати всі скарги та апеляції, включаючи скарги від персоналу Підрядника та анонімні.	Виконавець розгляне всі претензії та звернення.
Українське законодавство не містить особливих положень щодо підтримки вразливих верств населення під час переселення	Уразливі люди, яким потрібна конкретна допомога, повинні бути виявлені та підтримані протягом усього процесу отримання компенсації за	У ПДП буде визначено критерії вразливості та ідентифіковано постраждалих осіб, які належать до вразливих груп.

	переселення. Світовий банк вимагає вжити заходів, які дозволять бідним і вразливим людям (включаючи жінок), які фізично переміщені або постраждали від економічних переміщень, підвищити свої доходи принаймні до національних мінімальних стандартів.	Постраждали домогосподарства, віднесені до категорії вразливих, отримають конкретну допомогу.
--	--	---

7. Методика оцінки втрачених активів

Викупну ціну активів, що відчужуються, встановлюватимуть оцінювачі, які мають ліцензію на здійснення оціночної діяльності. Якщо власник має право на отримання компенсації за землю, викупна ціна покриває витрати на виготовлення землепорядної документації, необхідної для набуття права власності на земельну ділянку, а також витрати, пов'язані з державною реєстрацією відповідного права власності. Згідно зі статтею 5 Закону України «Про відчуження земельних ділянок, інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені, які перебувають у приватній власності, для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності» викупна вартість земельної ділянки, що відчужується або передається у власність замість відчужуваної, визначається на підставі її експертної грошової оцінки, проведеної відповідно до Закону «Про оцінку земель».

Експертна грошова оцінка земель, яка проводиться у зв'язку з відчуженням земель для суспільних потреб, проводиться для визначення вартості земельних ділянок, що відчужуються, за методикою капіталізації чистого операційного або рентного доходу від використання земельних ділянок з урахуванням їх використання за цільовим призначенням, встановленим на день прийняття відповідного рішення органами місцевого самоврядування (частина друга статті 19 Закону України «Про оцінку земель»). Методика капіталізації чистого операційного або орендного доходу визначає вартість земельної ділянки при найбільш ефективному використанні з урахуванням встановлених обтяжень та інших обмежень щодо землі. Чистий операційний дохід визначається на основі аналізу ринкових орендних ставок на землю як різниця між очікуваним доходом від отриманої на земельній ділянці продукції (фактичним або очікуваним), витратами виробництва та доходом виробника⁵.

Звіти про експертну грошову оцінку відчужуваних земельних ділянок повинні проходити державну експертизу землепорядної документації у випадках та порядку, встановлених законодавством. Експерта з оцінки землі призначатимуть місцеві органи виконавчої влади. У разі незгоди власника з відчуженням його нерухомого майна на підставі оцінки, проведеної ліцензованим оцінювачем, призначеним центральними або місцевими органами виконавчої влади, він може залучити для визначення вартості нерухомого майна або перевірки документа про оцінку такого майна іншого ліцензованого оцінювача. У цьому випадку вартість таких послуг покриває власник нерухомості. Альтернативна оцінка, складена на вимогу власника землі, не може бути прийнята до розгляду місцевим органом виконавчої влади. Це просто стане альтернативною точкою зору для власника при вирішенні питання: погоджуватися на пропозицію місцевого органу виконавчої влади чи ні. Будь-яка альтернативна вартість може бути визначена тільки через суд (який призначить незалежного оцінювача).

⁵<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1531-2002-%D0%BE>

Викупна ціна об'єктів, які були відчужені, узгоджується з власником об'єктів під час офіційних переговорів між власником та місцевим органом виконавчої влади, передбачених статтею 11 Закону України «Про відчуження земельних ділянок, інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені, які перебувають у приватній власності, для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності».

Щоб компенсувати відмінності між українським законодавством і вимогами МБРР, АВ надасть інші види компенсації або допомоги з переселення, як зазначено в Таблиці 4, під час впровадження ПДП. Ідентифікація всіх ОНВП та необхідних типів компенсацій для кожної особи буде проведена під час підготовки ПДП.

Відповідно до законодавства України компенсація за землю буде запропонована всім ОНВП відповідно до процедури, встановленої законодавством України, за наявності землі.

Власники активів, які не задоволені рішеннями місцевого органу виконавчої влади, можуть звернутися до суду в порядку, встановленому законодавством України. Суд також визначає сторону, яка сплачуватиме судові витрати.

8. Організаційні заходи щодо процедури компенсації та відповідальності кожної сторони

Після затвердження проектної документації Службою відновлення будуть вжиті заходи, передбачені Земельним кодексом України, спрямовані на погодження місця розташування Проекту з місцевими органами влади. Крім того, АВ залучатиме землевпорядні організації, які мають відповідну ліцензію на здійснення землевпорядної діяльності та доступ до даних Державного земельного кадастру, для встановлення меж проекту та визначення необхідного додаткового викупу землі та нерухомого майна. Після визначення необхідної кількості додаткової землі та активів, розташованих на землі, та складення списку власників активів, АВ розробить відповідний План дій з переселення. Залежно від кількості земельних ділянок та їх географічного розташування.

Після того, як МБРР затвердить ПДП, АВ буде уповноважено вжити заходів для придбання землі, необхідної для Проекту, відповідно до чинного законодавства України. Служби відновлення проведуть переговори з власниками для отримання попередньої згоди на поділ земельних ділянок, замовлять виготовлення технічної документації, у тому числі процедури оцінки земельних ділянок та нерухомого майна, що на них розташоване. Після отримання згоди власників на поділ земельних ділянок та нерухомого майна, розташованого на них, а також на виготовлення технічної документації, АВ звернеться до місцевих органів самоврядування із заявою про придбання активів.

На підставі документів, наданих АВ, голова ОДА/РДА видає наказ про придбання активів. ОДА/РДА розпочинає переговори з власниками об'єктів та отримує їхню письмову згоду на відчуження їхніх земельних ділянок, що підтверджується відповідними записами (протоколами). Після підтвердження власником згоди на відчуження об'єкта між власником та місцевим органом виконавчої влади укладається договір купівлі-продажу, згідно з яким ОДА/РДА зобов'язується протягом 10 днів після укладення договору сплатити обумовлену вартість об'єкта, а власник зобов'язується в цей же строк відмовитися від належної йому земельної ділянки або нерухомого майна.

Після укладення договору та виплати компенсації власнику змінюється цільове призначення земельних ділянок на 12.04 «Для розміщення та експлуатації будівель і споруд автомобільного транспорту та дорожнього господарства» згідно з класифікатором видів цільового призначення земельних ділянок, після чого земельні ділянки передаються в постійне користування Місцевій Службі відновлення АВ та належним чином реєструються у Державному земельному кадастрі.

У разі недосягнення згоди між власником та місцевим органом виконавчої влади щодо відчуження об'єкта відповідно до статей 15 і 16 Закону України «Про відчуження

земельних ділянок, інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені, які перебувають у приватній власності, для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності», останній протягом 6 місяців з дня винесення розпорядження звертається до адміністративного суду з позовом про відчуження об'єкта. Рішення суду про відчуження земельної ділянки та іншого нерухомого майна, що на ній розташоване, разом з документами, що підтверджують тимчасову і повну сплату колишньому власнику викупної ціни, або державну реєстрацію права власності на нерухоме майно, надане замість відчуженого, є підставою для державної реєстрації права власності держави або територіальної громади на ці об'єкти .

Жодні роботи на землі не можуть розпочатися, доки власнику не буде виплачена повна компенсація вартості активів. У разі, якщо процес відчуження земельної ділянки або об'єкта нерухомості з причин, що не залежать від АВ або місцевих органів влади, спричиняє затримки у реалізації Проєкту (зокрема через процедуру спадкування, тривалу відсутність власника на території України, реєстрацію земельної ділянки в Державному земельному кадастрі, судові обтяження щодо відчуження майна у зв'язку зі спадковими спорами тощо), регіональне представництво АВ звернеться до власника з проханням надати письмову згоду на проведення робіт. Попередньо повна сума компенсації сплачується на рахунок місцевої нотаріальної контори згідно з наказом Міністерства юстиції України від 22 лютого 2012 року № 296/5 до вирішення спорів, питань спадщини тощо .

9. Оприлюднення Рамкового документа політики переселення та ПДП

Попередні консультації

МРГТ та АВ провели консультації з відповідними зацікавленими сторонами, включаючи державні установи, місцеві органи влади, підприємства та організації громадянського суспільства, щоб зібрати відгуки про дизайн проєкту та його потенційний вплив. Ці консультації мали на меті переконатися, що занепокоєння, очікування та рекомендації постраждалих і зацікавлених сторін були враховані під час процесів планування та прийняття рішень.

Було проведено наступні громадські консультації:

немає	Дата	Цільова аудиторія	Призначення	Місце проведення	Кількість учасників
1	08.11.2024	Фахівці транспортної сфери, місцевої влади, служб відновлення в регіонах	Метою консультацій було обговорення початкового складу проєкту та проєкту Плану залучення зацікавлених сторін, насамперед в експертному середовищі, з метою врахування думок представників відповідних	З міркувань безпеки консультації проводились віртуально.	17

			відомств та установ щодо складу проєкту та визначення додаткових груп зацікавлених сторін для їх залучення до проєкту.		
2	20.01.2025	Усі групи зацікавлених сторін	Усі зацікавлені сторони були проінформовані про новий дизайн Проєкту, мету, часові рамки та канали комунікації, РДПП та оновлений План залучення зацікавлених осіб	3 міркувань безпеки консультації проводились віртуально.	46

Процес громадських консультацій відкритий під час реалізації проєкту. Зацікавлені сторони можуть звертатися до МРГТ та АВ з пропозиціями/інформаційними запитами на всіх етапах реалізації проєкту. Відповідь на їх звернення надаватиметься протягом 30 днів відповідно до положень Закону «Про звернення громадян».

Наступний раунд громадських консультацій буде проведено з метою обговорення екологічних та соціальних звітів і планів, які будуть оприлюднені. Оприлюднені документи включатимуть План екологічних і соціальних зобов'язань (ESCP) і Рамку екологічного та соціального менеджменту (ESMF). Через обмеження, викликані російським вторгненням, консультації з громадськістю та залучення зацікавлених сторін будуть організовані віртуально/дистанційно. Зворотній зв'язок, отриманий під час консультацій, буде враховано МРГТ та АВ.

Розкриття РДПП

З міркувань захисту даних щодо об'єктів інфраструктури, вся інформація щодо реалізації проєкту буде опублікована на вебсайті МРГТ, АВ та Світового Банку. Копії цього документа будуть надані на індивідуальні та групові запити громадян, а також на запити державних органів, органів місцевого самоврядування та членів парламенту.

Крім того, зацікавлені сторони можуть подавати свої пропозиції та коментарі такими способами:

МРГТ щодо загальної інформації про проєкт:

МРГТ - номер гарячої лінії: 044-351-48-01 (щовівторка з 14:00 до 16:00)

Електронною поштою: miu@mtu.gov.ua:

Надіслати листа до МРГТ: м. Київ - 135, Берестейський проспект, 14

За допомогою звернення за посиланням:
<https://mtu.gov.ua/content/elektronne-zvernennya.html>

АВ:

Електронною поштою: Info@restoration.gov.ua, Ifi@restoration.gov.ua
info@restoration.gov.ua

Надіслати лист на АВ: 03150, м. Київ, вул. Фізкультури, 9

10. Рамкові положення щодо відновлення засобів до існування

Під час реалізації Проєкту може виникнути необхідність застосувати стратегії для ОНВП для відновлення їх засобів до існування. Ця стратегія охоплює власників активів, орендарів і неформальних користувачів активів. Основною метою цієї стратегії є відновлення якості життя постраждалих осіб принаймні до рівня, який вони мали до Проєкту, або навіть покращити його. Компенсація за втрату активів виплачуватиметься відповідно до матриці прав, але в деяких випадках компенсація може не гарантувати повного відновлення засобів до існування, і можуть знадобитися додаткові заходи. Відновлення засобів до існування може знадобитися як на індивідуальному рівні, так і на рівні громади (якщо рівень громадських і громадських послуг знизився або став більш важкодоступним; якщо деякі громадські зони відпочинку зазнали негативного впливу Проєкту тощо).

На рівні громади буде оновлено Проєктно-технічну документацію або розроблено спеціальні плани відновлення комунальних послуг. Відновлення постраждалої інфраструктури громади буде узгоджуватися з місцевою владою та користувачами.

Відновлення засобів до існування ОНВП може застосовуватися в таких ситуаціях, як:

- Фізичне переселення
- Коли об'єкти які відчужуються є єдиним джерелом доходу
- Коли люди втратять роботу або бізнес в результаті реалізації проєкту.

Заходи з відновлення життєдіяльності, які можуть знадобитися, будуть визначені під час соціально-економічного дослідження в рамках підготовки ПДП. ПДП міститиме план відновлення засобів до існування із застосуванням таких принципів:

- Заходи з відновлення життєзабезпечення будуть розроблені з урахуванням сталого розвитку не лише фізичних осіб, а й громади;
- Розроблені заходи з відновлення засобів до існування будуть узгоджені з постраждалими від проєкту людьми та членами громад.
- Заходи з відновлення засобів до існування будуть реалізовані до початку процесу переселення, щоб уникнути періоду, коли переселення або економічне переміщення було здійснено, але заходи з відновлення засобів до існування ще не впроваджені.
- Під час впровадження заходів з відновлення засобів до існування буде дотримано гендерно диференційований підхід, оскільки, зазвичай, жінки та дівчата є більш уразливими до переміщення. Діяльність з відновлення життєдіяльності здійснюватиметься з урахуванням потреб і вподобань жінок.

11. Механізм розгляду скарг

Прозорість і підзвітність є ключовими елементами Проєкту. Саме тому Проєкт передбачає механізм розгляду скарг (МРС). Метою МРС є формою посилення підзвітності перед бенефіціарами та надання зацікавленим сторонам каналу для зворотного зв'язку та/або скарг щодо діяльності, пов'язаної з Проєктом. МРС – це механізм, який дозволяє виявляти та вирішувати проблеми, що впливають на Проєкт. Підвищуючи прозорість і підзвітність, МРС має на меті зменшити ризик непрямого негативного впливу на громадян/бенефіціарів і забезпечує важливий механізм зворотного зв'язку та навчання, який може допомогти посилити позитивний вплив Проєкту.

МРС орієнтована не тільки на прийом та фіксацію скарг, а й на їх вирішення. Хоча зворотній зв'язок має функціонувати на рівні, найближчому до моменту скарги, усі скарги реєструватимуться та розглядатимуться, як описано в цьому розділі.

Процес переселення та переселення може спричинити низку претензій і скарг від тих, хто постраждав від Проєкту. Це можуть бути скарги, пов'язані з придбанням землі, правами, компенсацією, порушенням життєзабезпечення, послуг і об'єктів, проблемними питаннями тощо.

- особа (група осіб) може звернутися до АВ чи МРГТ засобами, зазначеними у п. 9. Орган, до якого звернулася особа, вирішує скаргу та надає відповідь скаржнику у строки, встановлені Законом України «Про звернення громадян». Відповідь та вирішення предмета скарги відбувається протягом 30 днів. Якщо вирішення скарги/заяви не потребує додаткових заходів (наприклад, запит на інформацію), відповідь буде надана протягом 15 днів. Якщо скаргу неможливо вирішити протягом 30 днів, скаржнику буде повідомлено про продовження терміну (якщо скаржник надав свою контактну інформацію). Загальний термін вирішення питань не може перевищувати 45 днів. Скарги, що надійдуть від незахищених громадян, будуть розглянуті позачергово та в найкоротші терміни.

Проєкт має забезпечити гнучкість доступних каналів подання скарг, а також забезпечити доступ до контактної інформації для осіб, які подають скарги.

Для цього, окрім Журналу звернень, передбаченого проєктом (додаток А), громадяни також можуть подавати свої звернення відповідно до статті 5 Закону України «Про звернення громадян». В останньому випадку у зверненнях громадян має бути зазначено їх прізвище, ім'я, по батькові, місце проживання, запитання, зауваження, заяву, претензію, заяву, прохання чи вимогу. Письмове звернення має бути підписане та датоване апелянтом(ами). Звернення, надіслане електронною поштою вищезазначеним сторонам-виконавцям, повинно містити адресу електронної пошти чи поштову адресу чи будь-який інший засіб зв'язку для відповіді на звернення. Для звернень електронною поштою використання електронного підпису не вимагається.

Термін розгляду та вирішення скарг – до 30 днів.

Якщо згоди щодо скарги не досягнуто, скаржник може звернутися до суду як останньої інстанції відповідної юрисдикції в порядку, встановленому чинним національним законодавством.

Для кожного ПДП на основі цього РДПП буде розроблено механізм розгляду скарг як на місцевому рівні, так і на рівні АВ. Куди подавати скарги, буде зазначено в ПДП, який також буде доведено до відома громадськості під час консультацій.

АВ має можливість регулярно контролювати процес розгляду скарг. Усі скарги, отримані як на місцевому рівні, так і на рівні Проєкту під час етапу підготовки, впровадження та моніторингу ПДП після впровадження, а також заходи, вжиті сторонами для вирішення

цих скарг, будуть реєструватися в журналі скарг і надсилатися до МБРР щокварталу або за запитом.

Механізм розгляду скарг буде керуватися на кількох рівнях. Місцева влада, групи реалізації проєкту та спеціалісти з питань дотримання екологічних та соціальних норм відповідатимуть за прийом та реєстрацію скарг, які можна буде подати за телефоном гарячої лінії, електронною поштою, на офіційних веб-сайтах або під час публічних консультацій.

Усі скарги реєструватимуться в офіційному Журналі скарг, який ведеться як на місцевому рівні, так і на рівні Проєкту, причому кожній скарзі буде присвоєно унікальний контрольний номер для відстеження. АВ призначить координатора скарг, який буде відповідати за розгляд скарг, моніторинг і ведення журналу скарг. МРГТ наглядатиме за дотриманням зобов'язань ПДП.

АВ контролюватиме процес розгляду скарг і подаватиме регулярні звіти до МБРР, підсумовуючи кількість, характер і статус вирішення скарг. Цей механізм забезпечує прозорість, підзвітність і своєчасне вирішення проблем, які висувають особи, які постраждали від проєкту.

12. Заходи з моніторингу процесу відчуження земельних ділянок та дотримання вимог Донорів

Для моніторингу процесу відчуження земель та вирішення скарг Проєкт залучатиме експерта, який повідомлятиме МРГТ та МБРР про будь-які порушення прав землевласників, будь-які додаткові негативні впливи на населення, вестиме журнал скарг, відстежуватиме кількість земельних ділянок, необхідних для відведення, та надаватиме відповідні звіти.

АВ тісно співпрацюватиме зі своїм ГРП, яка надаватиме оперативну підтримку реалізації Проєкту та звітуватиме АВ про хід процедури компенсації та кількість земельних ділянок, які підлягають відчуженню, а також про скарги, отримані від зацікавлених сторін, та заходи, вжиті для їх вирішення.

Показники моніторингу наведені в таблиці нижче.

Індикатор	Додаткові примітки	Частота
Загальна інформація про впровадження ПДП	- Кількість земельних ділянок, що підлягають відчуженню; - Кількість об'єктів, що підлягають відчуженню; - Кількість ОВНП (за категоріями), які претендують на отримання компенсації; - Кількість (та відсоток) земельних ділянок/житлових будинків/бізнесів, для яких були надані компенсаційні пакети.	Щоквартально
- Кількість формальних ОВНП фізичному переміщенню; - Кількість формальних і неформальних бізнесів, які підлягають переміщенню.	Дані будуть отримані шляхом перепису/опитування.	Щоквартально

Кількість отриманих скарг щодо впровадження ПДП	Скарги, які отримали всі сторони реалізації проєкту, і як вони були розглянуті.	Щоквартально
---	---	--------------

Після завершення ПДП буде проведено незалежний аудит, щоб переконатися, що будь-які заходи з відновлення засобів до існування та придбання землі фактично завершено.

13. Бюджет

Станом на дату подання РДПП проєктна документація ще не розроблена, і наразі неможливо визначити вартість землевідведення, компенсаційних виплат та впровадження заходів пом'якшення. Оцінки компенсаційних та пом'якшувальних заходів будуть завершені на етапі підготовки ПДП, коли буде готова проєктна документація.

Додаток А Шаблон журналу скарг

№	Дата	Тип	Одержувач	Розта- шування	Ім'я скаржника	Короткий опис скарги	Корот ка відпов ідь	Дата відповіді